

Остапенко Лариса Вікторівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри музичного мистецтва,
Київський національний університет
культури і мистецтв, Україна

Ostapenko Larysa,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Music Department,
Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: ostaplora@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-5468-4343>

Нарожна Надія Іванівна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри музичного мистецтва,
Київський національний університет
культури і мистецтв, Україна

Narozhna Nadiia,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Music Department,
Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: nadiia.narozhna@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-1760-5391>

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ І ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ

A Педагогіка творчості – це процес формування творчої особистості в її навчально-виховній взаємодії з педагогом. На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки виділяються та глибоко вивчаються основні напрями педагогічної діяльності у взаємодії з педагогічною творчістю.

Педагогічна творчість – це галузь загальної педагогіки, яка вивчає закони і закономірності формування творчої особистості, розвитку та саморозвитку її творчих можливостей в процесі навчання.

У даній статті розглядаються ознаки творчої педагогічної діяльності викладача, його педагогічної креативності.

Ключові слова: творча діяльність; педагогічна творчість; категорії творчості і діяльності; педагогічна діяльність та її критерії; мотивація; креативність; педагогічна майстерність

Pedagogical activities and pedagogical creativity

S Pedagogical creativity is the process of forming a creative personality in their educational interaction with the teacher. At the current stage of the development of psychological and pedagogical science, the main directions of pedagogical activity in interaction with pedagogical creativity are distinguished and deeply studied.

Pedagogical creativity is a branch of general pedagogy that studies the laws and regularities of the formation of a creative personality, the development and self-development of their creative abilities in the process of learning.

This article examines the criteria of the teacher's creative pedagogical activity, and their pedagogical creativity.

Keywords: creative activity; pedagogical creativity; categories of creativity and activity; pedagogical activity and its criteria; motivation; creativity; pedagogical skills

Актуальність полягає у вирішенні і визначенні принципів і підходів в організації процесу передавання здобувачам освіти необхідного наукового та практичного досвіду, що стає можливим за умови обґрунтування методологічних аспектів і теоретичних основ, що характеризують педагогічну діяльність. На прикладі суспільно-

історичного досвіду розвитку культури бачимо, що існує декілька методологічних підходів, що дозволяють певним чином інтерпретувати сутність зазначеної проблеми. Для педагогічної творчості необхідні як об'єктивні (соціальні й матеріальні), так і суб'єктивні (знання, вміння, розвинуті творчі якості) умови.

У сучасних психолого-педагогічних умовах сутності творчості увага приділяється визначенню поняття педагогічної творчості – ознаки, властивості, художньо-творчі якості особистості, його індивідуальний стиль, взаємозв'язки творчого мислення та педагогічної майстерності, вивчення педагогічних умов для формування творчої особистості.

Аналіз попередніх досліджень, наукових публікацій, на які спираються автори, стосується низки невирішених питань загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Це праці: Н. Білик [1; 2], Н. Гузій [12], А. Козир [6], Г. Падалки [11], І. Радченя [13], Д. Чернілевського [17], попередні розвідки авторів статті [10] та ін.

Мета статті полягає у визначенні факторів, що суттєво впливають на процес педагогічної творчості та педагогічної діяльності; аналізу впливу психолого-педагогічних аспектів теорії з практикою в умовах сьогодення; окреслення параметрів педагогічної творчості у вітчизняній педагогічній діяльності.

Викладення основного матеріалу. Творча діяльність – це форма діяльності людини чи колективу щодо створення якісно нового, ніколи раніше не існуючого. Стимулом до творчої діяльності служить проблемна ситуація, яку неможливо вирішити традиційним засобом. Основами творчої діяльності є гнучкість мислення, здібність до зближення і поєднання понять, цільність сприйняття. Це формування нестандартної гіпотези, врахування нетрадиційних взаємозв'язків елементу проблемної ситуації.

Творча діяльність називається такою лише тоді, коли дає набуття нового знання і результат її є принципово нетрадиційним.

За Д. Чернілевським [17], діяльність класифікується за цілями діяльності (табл. 1):

Таблиця 1

Діяльність	
Дослідницька	Практична
Емпірична, теоретична	Дослідження й оцінка об'єкта; перетворення, створення, використання об'єктів

Творчість у прояві – досить всепроникаюча. Наприклад, якщо раніше людина могла пасивно слухати музику на концертах, то із часом з'являються магнітоносії й людина може сама собі формувати репертуар, підбирати якість звучання – параметри і відтінки, варіанти виконання та виконавців.

У повсякденній свідомості творчі прояви рідко бувають відносними, вони завжди абсолютні: людина або творча, або ні. Але, як доводять учені, рівень творчих можливостей можна не лише вимірювати, але й розвивати, використовуючи різні технології, що сприяють виробленню здібностей.

Нині полігон творчих здібностей звужуються через те, що техніка поступово бере на себе все більше функцій. Потреби у творцях звужуються. Але на цьому фоні спостерігається тяга до інших форм творчої діяльності, яка може задовільнити глибинні потреби особистості. Творці йдуть до своїх досягнень довгі роки, накопичуючи інформацію в певній галузі знань (музична творчість). З іншого боку, при сучасному рівні розвитку технології навчання творчості, швидкість отриманих результатів може бути суттєво збільшеною, а емоційний супровід – суттєво посиленним.

Самовираження, як один із варіантів мотивації, на думку психологів, надає людині емоційне задоволення, бо творчість – соціально прийнятний і підтриманий спосіб актуалізації. Вона може дати тривале, практично необмежене в часі задоволення.

Надто часто ми бачимо, що супутниками творчості є куріння, алкоголь і наркотики. Ще Е. Фромм [16] виділив 4 способи вирішення цієї суперечності:

- перехід в органічний стан – секс або наркотики – це повне розчинення у зовнішньому світі на короткий час, але й це не знімає проблему;
- максимальне пристосування до групи – повний конформізм (прагнення до одностайності);
- поступитися своєю особистісною гідністю і втратити своє Я;
- любов – найкращий спосіб подолати самотність; вдається зберегти власну індивідуальність, але й для цього потрібна розвинута емоційна сфера особи і здатність до самовіддачі, що дано не кожному;
- і тільки четвертий спосіб – занурення у

творчу діяльність проходить через формування до задоволення вищих потреб, адже зливаючись з предметом своєї творчості, людина об'єднує себе зі світом і не втрачає свого Я.

Творча діяльність у педагогічному процесі. Щоб зрозуміти, що собою являє творча діяльність у педагогічному процесі, нам потрібно дати визначення, а що таке взагалі діяльність? Діяльність – специфічна форма суспільно-історичного буття, і на відміну від законів природи закони суспільства виявляються тільки через людську діяльність. Від характеру мотивації діяльності в більшій мірі залежить наполегливість в її виконанні та успіх у досягненні мети. Кожна діяльність носить свідомий характер і визначає спосіб і характер дій людини. Вона спонукає до активного подолання перешкод, які виникають на шляху до отримання бажаного результату. Важливий вид діяльності людини – навчання, як необхідна умова розвитку, у процесі якої набуваються знання, виробляються вміння і навички.

У чому взаємозв'язок категорії творчості і діяльності? Діяльність є основою творчості, а сутність людини-творця виражається у діяльності. По-друге, і творчість, і діяльність спрямовані на перетворення оточуючого світу і самої людини як суб'єкта, але діяльність може бути репродуктивна і продуктивна. А творчість виступає тільки у взаємозв'язку продуктивного і репродуктивного, включаючи результативні дії, мотиви, відношення, погляди, самосвідомість та інші форми прояву людських якостей. Мотиви виступають стимулом дій механізму творчості [6, с. 68].

Результати творчої діяльності не завжди є соціально значущими і новими. Наприклад, самодіяльна, індивідуальна, дитяча творчість – для себе не має суспільної цінності. Це суб'єктивно (відношення до будь-чого, яке визначається особистими поглядами та інтересами) значуща творчість, бо новизна полягає у самостійному підході до створення вже відомого в індивідуальному відкритті. Тому можна говорити про новизну об'єктивну (для всього суспільства) та суб'єктивну (для окремої людини).

Отже, творчість є специфічною здатністю кожної людини, яка може і повинна розвиватися. Е. Торренс, досліджуючи теорію творчості у дітей США (розвиток творчих здібностей), відмічав наявність успіхів і невдач, яка пов'язана з тим, що проблемам навчання творчості приділяється незначна увага [19].

В. Моляко, О. Музика, Н. Портницька, М. Вайновська та ін. у дослідженні проблеми розвитку творчих можливостей молоді акцентують увагу на методах активізації інформаційного пошуку, засобів активізації творчої діяльності, методиці розв'язання творчих завдань, конструювання взаємовідносин у колективі в процесі гуртової роботи, а також особливостях взаємодії вікових, соціально-психологічних і суб'єктно-ціннісних чинників у розвитку творчої обдарованої особистості [3; 4].

На сучасному етапі розвитку психолого-педагогічної науки можна виділити наступні основні напрями вивчення творчості:

- витіснення принципу діяльності принципом взаємодії, системним підходом, тобто не дія, а взаємодія;
- об'єднання когнітивного з особистісним (операційного й мотиваційного, інтелектуального й особистісного) аспектів психології творчості;
- інтенсивний розвиток дослідження рефлексії;
- дослідження творчості не як діяльності щодо створення, а й руйнування.

Отже, для творчості необхідні об'єктивні (соціальні та матеріальні) й суб'єктивні (знання, вміння, розвинуті творчі якості) умови.

У сучасних психолого-педагогічних умовах сутності творчості увага приділяється визначенню поняття педагогічної творчості. Його ознаками, властивостями, якостями, особливостями особистості, індивідуального стилю діяльності, з'ясування механізму взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності, видів педагогічної імпровізації, вивченню педагогічних умов, шляхів, засобів формування творчої особистості, створенню методик розвитку творчих якостей особистості.

Досліджуючи творчу діяльність, ми повинні зрозуміти: що таке творчість і педагогічна творчість? Творчість – це мислення у його найвищій формі. Це діяльність, яка породжує щось якісно нове, що відрізняється своєю неповторністю й оригінальністю. А що ж являє собою педагогічна творчість? Педагогічна творчість – це вироблення і втілення педагогом в умови освітнього процесу оригінальних і високоєфективних підходів і методів, які визначають теорію і практику виховання та навчання.

Основними ознаками педагогічної творчості є:

- наявність глибоких і всебічних знань та їхнє критичне перероблення та усвідомлення, вміння перевести теоретичні і методичні положення в педагогічні дії;

- здатність до самовдосконалення і самоосвіти; розроблення нових методик, форм, прийомів і засобів та їхнє оригінальне поєднання;

- варіативність системи діяльності, ефективне застосування наявного досвіду у нових умовах;

- здатність до оцінки своєї діяльності та її результатів;

- формування індивідуального стилю та вироблення індивідуальних рис педагога – здатність до імпровізації, яка заснована на знаннях та інтуїції професійної діяльності, вміння бачити варіанти вирішення проблеми.

Педагогіка творчості – це галузь загальної педагогіки, яка вивчає закони і закономірності формування творчої особистості, розвитку та саморозвитку її творчих можливостей у процесі навчання, створення психолого-педагогічних умов для прояву творчого потенціалу особистості у суспільно-корисних та індивідуально-значущих для неї видах життєдіяльності, позитивних переживань, задоволення від зробленого, досягненого, впевненості у своєму творчому потенціалі.

Робота педагога – це творчість, а не буденне «заштовхування» знань у здобувачів. Лише творчий викладач може розвинути творчі можливості і здібності особистості. В. Рибалко говорив [14], що творчість є одним із засобів підвищення емоційного тону та актуалізації позитивних переживань від зробленого, досягнутого, впевненості у своїх силах.

Головним явищем, яке вивчає педагогіка творчості, є формування творчої особистості в її навчально-виховній взаємодії з педагогом. Тому процес формування творчої особистості неможливо відокремити від творчого розвитку того, хто навчає.

Існує так званий педагогічний закон – об'єктивний, необхідний, загальний суттєвий зв'язок між завданнями, змістом, методами педагогічного процесу і його результатами, які проявляються у зміні знань, умінь, переконань і поведінки вихованця.

Н. Карпенко, А. Козир, З. Курлянд, О. Михайличенко та ін. дійшли висновку,

що здатність до педагогічної творчості – це інтегративна якість особистості, структурними компонентами якої є: професійна спрямованість, професійне усвідомлення, професійне мислення, діагностична культура [5; 6; 8; 9].

Педагогічну творчість супроводжують самопізнання, саморозвиток, прагнення до постійного самовдосконалення. Р. Скульський стверджує, що педагогічна творчість – це такий варіант професійної діяльності, який на доступному рівні забезпечує розв'язання навчально-виховних завдань, які стоять перед сучасною освітою, зростання професійної культури педагога, його пошукової діяльності [15].

Педагогічний словник визначає педагогічну творчість як оригінальне і високоефективне вирішення викладачем навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання і навчання [7].

Педагогічна творчість – це пошук оптимального педагогічного розв'язання конкретної педагогічної ситуації, що завжди пов'язаний із творчістю. Поняття продукту педагогічної творчості для викладачів і науковців різне. Це дає змогу стимулювати дослідницькі пошуки, надавати практичним досягненням теоретично-наукового змісту, що веде до підвищення рівня наукової, теоретичної, методичної підготовки викладачів, їхньої творчої практичної діяльності.

Головною особливістю педагогічної творчості є те, що об'єктом діяльності є дитина, яка постійно змінюється. Більше того, немає абстрактного учня, до якого можна було б вжити всі закономірності навчання та виховання. Перед педагогом постає велика кількість важко прогнозуючих, непередбачених факторів, які впливають на його діяльність щодо формування творчої особистості людини [11]. Адже розвиток особистості відбувається не тільки під впливом зовнішніх стимулів – завдань, а й внутрішнього самоконтролю [8].

Тому викладачу потрібно вміти створити сприятливі умови для ефективного співробітництва викладача і вихованця. Отже, педагогічна творчість зумовлена всією варіативністю психолого-педагогічних зв'язків педагога і вихованця.

У чому полягає мотивація творчої діяльності? Мотивація – внутрішнє спонукання особи до того чи іншого виду активності, пов'язане із

задоволення певної потреби у відповідному виді діяльності. У якості мотивів можуть виступати інстинкти, ідеали, елементи світогляду. Кожна людина діє під впливом зовнішніх (культура суспільства) і внутрішніх мотивів, але результати залежать від індивідуальних особливостей особистості. До речі, із зовнішніх вони також можуть стати внутрішніми – коли виникає задоволення від самого факту творчої діяльності – внутрішній мотив. Плідність виховання та навчання у значній мірі обумовлена ефективністю переходу зовнішніх мотивів у внутрішні. Як кажуть «зрушення мотиву на ціль». Мотиви діяльності переростають у потребу. Коли не задовольняються потреби, життя складне, але коли у людини відсутній інтерес, коли людину нічого не цікавить, життя стає нудним.

Для творчої особистості важливо навчитися підтримувати у собі відчуття власної гідності, бо тимчасові невдачі можуть породити недовіру у свої сили, що знижує самооцінку, знижує досягнення результату. У такому разі виникає конфлікт особистих мотивів і поля творчості. А отже, процес творчості стане стійким тоді, коли складеться мотиваційний інтерес до певних задач.

Погоджуємося з Н. Білик, що «зріла людина у процесі самореалізації творчого потенціалу розвиває його, виробляючи свої власні (авторські) інтегративні схеми різних типів, а саме: синтезу знань, отриманих із різних джерел; приведення їх у систему з метою застосування на практиці, у процесі вирішення теоретичних і практичних завдань; здійснення зворотного зв'язку. Інтенсивний розвиток теоретичних і прикладних акмеологічних досліджень послужив поштовхом до диференціації для багатьох наук, що розвиваються. З'явилися нові самостійні наукові напрями акмеології – педагогічна, військова, юридична, медична, управлінська, акмеологія діяльності в особливих та екстремальних умовах» [1, с. 65]. Цю ж думку розвивають В. Сінельнікова, Т. Пістунова, Н. Регеша, М. Скаженик [18], акцентуючи увагу на розвитку освіти дорослих, його андрагогічних принципах і впливі на якість неперервної педагогічної освіти, адже освіта дорослих сьогодні ґрунтується на неперервному навчанні, самоосвіті та саморозвитку. Людям доведеться переучуватися 2–3 рази протягом життя; вони хоча б раз перевчаються у дорослому житті. Використовуючи особистісно-діяльнісний

і системний підходи, автори обґрунтовують роль інформаційних технологій (зокрема, дистанційного навчання) у андрогенному навчанні, а також творчий складник навчання дорослих.

Які є ознаки творчої педагогічної діяльності викладача? Що значить бути творчим викладачем? Творчий викладач, насамперед, це творча особистість із високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей, творчих умінь, що сприяють успішній педагогічній діяльності. Внаслідок спеціальної професійної підготовки і постійного самовдосконалення набуває знання, вміння і навички з формування творчої особистості в освітньому процесі. Тобто, здатність творчого викладання характеризується не тільки високим рівнем креативності, але й набутими психолого-педагогічними знаннями, вміннями і навичками.

Ознаками педагогічної креативності викладача є:

- високий рівень соціальної та моральної свідомості;
- пошуково-перетворювальний стиль мислення;
- розвинені інтелектуально логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне);
- проблемне бачення; творча фантазія, розвинуте уявлення;
- специфічні особистісні якості (любов до дітей, безкорисність, сміливість, готовність до розумного ризику у професійній діяльності, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм);
- специфічні мотиви (необхідність реалізувати своє «Я», бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, своєю працею, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці);
- комунікативні здібності;
- здатність до самоуправління;
- високий рівень загальної культури.

Критерії творчої педагогічної діяльності викладача:

1. Розроблення принципово нових підходів до навчання, виховання і розвитку творчості студентів.

2. Комплексне і варіантне використання у професійній діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок.

3. Бачення нової проблеми у зовнішньо знайомій ситуації, знаходження варіантних шляхів її вирішення.

4. Проведення систематичного самоаналізу професійної діяльності, науково-дослідницької роботи щодо творчого узагальнення власного досвіду своїх колег.

5. Прояв гнучкості при виборі оптимального управлінського рішення нестандартних (особливо конфліктних) ситуацій.

У сучасній науковій літературі [12; 13] виділяють чотири підсистеми творчої педагогічної діяльності викладача:

– дидактичну (ступінь володіння викладачем змістом, формами, методами навчальної роботи);

– виховну (забезпечення психолого-педагогічних умов для формування творчої особистості у процесі спеціально організованих форм виховної роботи);

– самовдосконалення (підвищення своєї професійної та загальної культури із самовиховання і саморозвитку, професійно-значущих якостей, педагогічної креативності, створення власної творчої лабораторії);

– громадсько-педагогічну (професійний та особистісний рейтинг викладача, взаємодія викладача з батьками, колегами).

У психолого-педагогічній науці поряд із педагогічною творчістю є поняття «педагогічна майстерність». Що це таке? Педагогічна майстерність – це досконале, творче виконання викладачем професійних функцій на рівні мистецтва, результатом чого є створення оптимальних умов для становлення особистості учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, виховання кращих моральних якостей, духовного збагачення. Високого рівня майстерності викладач досягає лише на основі педагогічної творчості за рахунок сумлінності, працездатності, перетворення вміння у навички, накопичення досвіду.

У чому відмінність «педагогічної творчості» і «педагогічної майстерності»? Усе дуже просто і можна окреслити одним реченням: майстер – це фахівець, який бездоганно володіє своєю професією, яка пов'язана з великим досвідом. А творчим може бути навіть викладач-початківець, який ще не став майстром.

У цьому напрямі Н. Білик, розглядаючи суперпрофесіоналізм як найвищий рівень творчого самопроєктування особистості, зазначає, що «актуальність проблеми зумовлена необхідністю створення оновленої регіональної освітньої системи підвищення кваліфікації, в якій зроблено акцент на заклади післядипломної педагогічної освіти, діяльність яких віддана розвитку рівня суперпрофесіоналізму особистості вчителя, зміна якого стала соціальною необхідністю суспільства і відповідає його внутрішнім потребам щодо самопроєктування, самореалізації й самовдосконалення» [2, с. 7].

Майбутні викладачі повинні працювати творчо, спиратися на досягнення педагогічної науки, повинні самі збагачувати педагогічну теорію, визначати шляхи вдосконалення педагогічного процесу, прогнозувати результати своєї діяльності, бути дослідниками. Адже саме у творчій діяльності викладача максимально проявляється його індивідуальність.

Висновки. У представленій роботі проаналізовано стан проблеми педагогічної діяльності та педагогічної творчості. Отже, у результаті опрацьованої літератури, ми можемо констатувати, що в умовах сьогодення тема даної статті є досить актуальною з точки зору педагогіки вищої освіти.

Розвідка є спрямованою на поглиблене вивчення умов педагогічної діяльності і сприяє визначенню її ролі у соціокультурному просторі.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І. Розвиток педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах формальної і неформальної освіти. *Науково-методичний підхід до вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації* : електрон. навч.-метод. посіб. / [упоряд.: І. О. Калініченко, Н. І. Білик]. Полтава : ПОППО, 2021. С. 64–70. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdzily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/modul-2021.pdf

2. Білик Н. І. Суперпрофесіоналізм – найвищий рівень творчого самопроєктування особистості вчителя в регіональній освітній системі підвищення кваліфікації. *Регіональна освітня система підвищення кваліфікації як фактор розвитку професіоналізму педагогічних працівників: теорія, практика та виклики часу* : електрон. зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., 23.11.2018 ПОППО / за ред. Н. І. Білик. Полтава : ПОППО, 2018. С. 7–11. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdzily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/tezi_23.11.2018.pdf

3. Вайновська М. К. Теоретико-методологічні підходи до формування творчої особистості. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти, Запорізький обл. ін-т післядипл. пед. освіти. Київ ; Запоріжжя, 2002. Вип. 22. С. 7–11.

4. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред.: В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир : Рута, 2006. 320 с.

5. Карпенко Н. А. Психологія творчості : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

6. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : [монографія]. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 380 с.

7. Крупський Я. В., Михалевич В. М. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій : словник. Вінниця : ВНТУ, 2010. 72 с.

8. Курлянд З. Н. Формування творчої педагогічної позиції майбутніх учителів у процесі професійної підготовки. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 19, т. 2. С.17–22.

9. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: історія та теорія : навч. посіб. Суми : Козацький вал, 2009. 208 с.

10. Остапенко Л. В., Нарожна Н. І., Сінельнікова В. В. Ways of renewal and modernization of art education in Ukraine. *Імідж сучасного педагога* : електрон. наук. фах журн. 2020. № 3 (192). С. 60–64. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-60-64](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-60-64)

11. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.

12. Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи : монографія / за ред. Н. В. Гузій. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 427с.

13. Радченя І. В. Формування життєтворчого потенціалу в майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2020. 288 с.

14. Рибалко В. Психологія розвитку творчої особистості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : ІЗМН, 1996. 236 с.

15. Скульський Р. П. Підготовка майбутніх вчителів до педагогічної творчості. Київ : Вища школа, 1992. 135 с.

16. Фромм Е. Втеча від свободи / перекл. з англ. М. Яковлева. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 288 с.

17. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності. Київ : Вид-во ун-ту «Україна», 2008. 478 с.

18. Sinelnikova V. & ect. Enhancing the Performance of Andragogic Education. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. Vol. 11, no. 1: Special Issue. p. 245–254. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p245>

19. Torrance E. P. Why Fly? A philosophy of creativity. Norwood. NJ : Ablex, 1995. 391 p.

References

1. Bilyk, N. I. (2021). Rozvytok pedahohichnoho akmeprofesiohenezu v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity [The development of pedagogical acmeprofessionogenesis in the conditions of formal and informal education]. In I. O. Kalinichenko, N. I. Bilyk (Comps.), *Naukovo-metodychnyi pidkhdid do vdoskonalennia pedahohichnoi maisternosti pedahohichnykh pratsivnykiv u systemi pidvyshchennia kvalifikatsii [A scientific and methodological approach to improving the pedagogical skill of pedagogical workers in the system of professional development]*: elektron. navch.-metod. posib. (pp. 64-70). Poltava: POIPPO. Retrieved from http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/modul-2021.pdf [in Ukrainian].

2. Bilyk, N. I. (2018). Superprofesionalizm – naivyschchy riven tvorchoho samoproektuvannia osobystosti vchytelia v rehionalnii osvittinii systemi pidvyshchennia kvalifikatsii [Superprofessionalism is the highest level of creative self-projection of the teacher's personality in the regional educational system of professional development]. In N. I. Bilyk (Ed.), *Rehionalna osvittinia systema pidvyshchennia kvalifikatsii yak faktor rozvytku profesionalizmu pedahohichnykh pratsivnykiv: teoriia, praktyka ta vyklyky chasu [The regional educational system of professional development as a factor in the development of the professionalism of pedagogical workers: theory, practice and challenges of the time]*: elektron. zb. nauk. prats za materialamy Vseukr. nauk.-prakt. onlain-konf. (pp. 7-11). Poltava: POIPPO. Retrieved from http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/tezi_23.11.2018.pdf [in Ukrainian].

3. Vainovska, M. K. (2002). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do formuvannia tvorchoi osobystosti [Theoretical and methodological approaches to the formation of a creative personality]. In *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky [Pedagogy and psychology of creative personality formation: problems and searches]*: zb. nauk. pr. (Is. 22, pp. 7-11). Kyiv; Zaporizhzhia [in Ukrainian].

4. Moliako, V. O., & Muzyka, O. L. (Eds.). (2006). *Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen [Abilities, creativity, giftedness: theory, methodology, research results]*. Zhytomyr: Ruta [in Ukrainian].

5. Karpenko, N. A. (2016). *Psykholohiia tvorchosti [Psychology of creativity]*: navch. posib. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].

6. Kozyr, A. V. (2008). *Profesiina maisternist uchyteliv muzyky: teoriia i praktyka formuvannia v systemi bahatorivnevoi osvity [Professional skill of music teachers: theory and practice of formation in the system of multi-level education]*: [monohrafiia]. Kyiv: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].

7. Krupskiy, Ya. V., & Mykhalevych, V. M. (2010). *Tlumachnyi slovnyk z informatsiino-pedahohichnykh tekhnolohii [Explanatory dictionary of information and pedagogical technologies]*: slovnyk. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].

8. Kurliand, Z. N. (2019). Formuvannia tvorchoi pedahohichnoi pozytsii maibutnykh uchyteliv u protsesi profesiinoy pidhotovky [Formation of the creative pedagogical position of future teachers in the process of professional training]. *Innovatsiina pedahohika [Innovative pedagogy]*, 19, 2, 17-22 [in Ukrainian].

9. Mykhailychenko, O. V. (2009). *Osnovy zahalnoi ta muzychnoi pedahohiky: istoriia ta teoriia [Basics of general and musical pedagogy: history and theory]*: navch. posib. Sumy: Kozatskyi val [in Ukrainian].
10. Ostapenko, L. V., Narozhna, N. I., & Sinelnikova, V. V. (2020). Ways of renewal and modernization of art education in Ukraine. *Imidzh suchasnoho pedahoha [The image of a modern teacher]*, 3 (192), 60-64. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-60-64](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-60-64) [in Ukrainian].
11. Padalka, H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva (teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art pedagogy (theory and methods of teaching art disciplines)]*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
12. Huzii, N. V. (Ed.). (2015). *Pedahohichna tvorchist, maisternist, profesionalizm u systemi pidhotovky osvitianskykh kadriv: zdobutky, poshuky, perspektyvy [Pedagogical creativity, skill, professionalism in the system of training educational personnel: achievements, searches, prospects]*: monohrafiia. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
13. Radchenia, I. V. (2020). *Formuvannia zhyttievotvorchoho potentsialu v maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin [Formation of life-creating potential in future primary school teachers in the process of studying humanitarian disciplines]*. (PhD diss.). Kharkiv [in Ukrainian].
14. Rybalko, V. (1996). *Psykhologhiia rozvytku tvorchoi osobystosti [Psychology of creative personality development]*: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakladiv. Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
15. Skulskyi, R. P. (1992). *Pidhotovka maibutnikh vchyteliv do pedahohichnoi tvorchosti [Preparation of future teachers for pedagogical creativity]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
16. Fromm, E. (2019). *Vtecha vid svobody [Escape from freedom]*. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia» [in Ukrainian].
17. Chernilevskyi, D. V. (2008). *Metodolohiia naukovoï diialnosti [Methodology of scientific activity]*. Kyiv: Vyd-vo un-tu «Ukraina» [in Ukrainian].
18. Sinelnikova, V. & ect. (2022). Enhancing the Performance of Andragogic Education. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11, 1: Special Issue, 245-254. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p245>
19. Torrance, E. P. (1995). *Why Fly? A philosophy of creativity*. Norwood, NJ: Ablex.

Дата надходження до редакції
авторського матеріалу: 13.06.2023